

Keitä olivat Kanamäen veljekset?

Vanhat ilmajokiset muistavat ainakin kuulleen Kanamäen veljeksistä, jotka kulkivat kylästä kylään kerjuumatkoillaan 1900-luvun alkupuolella. Nämä veljekset, Iiska (Iisakki) ja Joonas olivat tunnettuja laajasti Etelä-Pohjanmaalla ja heistä on kerrottu monia tarinoita, joita myös tämän jutun kirjoittajat kuulivat 1940-50-luvuilla. Koska veljeksistä on esitetty toisistaan poikkeavia tietoja, lähdimme tutkimaan vähän tarkemmin heidän historiaansa.

Veljekset syntyivät Jalasjärven Koskuen kylässä Mansikkaviidan Saarelan torpassa, Iiska 13.4.1864 ja Joonas 28.5.1874. Molempien sukunimeksi merkittiin kastetodistukseen "Mansikkaviita". Äiti oli vuonna 1832 syntynyt Susanna Iisakintytär Koukola, myöhemmin Saarela, myöhemmin Kanamäki. Iiskan isä oli Hermann Samuelinpoika Saarela, joka oli syntynyt vuonna 1826. Hermann kuoli vuonna 1868 eli viimeisenä suurena nälkävuotena. Hän ei ole siten Joonaan isä ja Jalasjärven kirkonkirjoissa Joonas on merkitty aviottomaksi lapseksi. Iiska ja Joonas olivat siten velipuolia. Molemmat olivat "lapsenmielisiä" ja kirkonkirjojen mukaan Joonas oli kuuromykkä.

Susanna meni uusiin naimisiin Iisakki Mikinpoika Kanamäen kanssa vuonna 1881. Iisakki tuli Jalasjärvelle Kurikan Luovankylän Kaukolan talon Kanamäen torpasta, mutta hän oli syntynyt Leppikosken torpassa Jalasjärvellä vuonna 1821. Susanna ja Iisakki perheineen muuttivat vuoden 1886 paikkeilla Saarelan torpasta Vallinkylään Hirsimäen torppaan, joka sai nimekseen Kanamäki. Kun tuohon aikaan oli tapana ottaa sukunimeksi asuinpaikan nimi, Iiska ja Joonas esiintyvät useilla nimillä, viimeksi Kanamäen nimellä.

Susanna kuoli vuonna 1891 ja Iisakki vuonna 1901. Äiti-Susannan ja isäpuolen Iisakin kuoleman jälkeen veljekset saivat turvapaikan sisarpuolensa Kaisan luota. Kaisa oli syntynyt vuonna 1859 ja asui vuodesta 1888 alkaen miehensä Mikki Salamoninpoika Palomäen kanssa Luopajärven kylässä Pentinmäen Hunnakon torpassa. Täältä veljekset aloittivat tavallisesti kerjuumatkansa maakuntaan.

Veljeksillä oli selvä järjestys: Iiska oli johtaja ja hän kulki edellä. Joonas saattoi hätäännyä, jos Iiska katosi näkyvistä. Molemmilla oli mukanaan säkki, johon saalis kerättiin. On kerrottu, että tavaraa ja ruokaa oli joskus niin paljon, että ne kätettiin varastoon. Sieltä ne haettiin kotiin hevosella.

Iiska ja Joonas eivät olleet ainoita kerjuulla kulkeneita. 1800-luvulla ja vielä pitkään 1900-luvulle yhteiskunnan tuki vähävaraisille oli kovin vähäistä. Maatalous oli vasta kehitysvaiheessa eikä tuotanto taannut riittävästi ravintoa koko kansalle. Kun vielä katovuosia sattui usein etenkin 1800-luvulla, nälkää nähtiin paremmissakin taloissa ja jouduttiin turvautumaan hätäravintoon tai lähdettiin kerjuulle. Iiskan ja Joonaan aikalaisia kerjuulla olivat mm. Unkurin Valee ja Joutti-Jaakkoo.

Kanamäen veljesten kerrotaan liikkuneen pitäjillä pääasiassa talvisaikaan. He eivät tarjonneet suuremmin työpanostaan taloon, vaan pitivät jopa talon kunnia-asiana saada majoittaa ja ruokkia heitä. Veljekset tyytyivät murisematta huonoonkin tarjoiluun. Joonas saattoi Iisakin komennossa hakata talolle polttopuita korvauksena yöspidosta. Vaikka veljeksiin suhtauduttiin yleensä myönteisesti, oli myös taloja, jotka sulkiivat heiltä ovensa. Veljekset eivät olleet tunnetusti kovin tarkkoja hygieniastaan!

Veljekset keräsivät pussiinsa ruokatavaroiden lisäksi kaikenlaista roinaa. Erään kertomuksen mukaan he olivat erityisen kiinnostuneita kovista leivänkannikoista. He kertoivat vievänsä ne Kaisan pojan Arvin hevoselle Hunnakkoon.

liska oli hyvä kertoja. Hän toi mukanaan uutisia läheltä ja kaukaa. Kerrotaan, että hän tunsikin Raamatun hyvin ja saarnasi talon väelle takkavalkean loisteessa. Veljekset osasivat myös hauskuuttaa lapsia.

Kaisa kuoli vuonna 1936 ja veljekset joutuivat jättämään Hunnakon. Heidät sijoitettiin Jalasjärven kunnalliskotiin. Siellä he kuolivat 1940-luvun loppupuolella ja heidät haudattiin Jalasjärven hautausmaalle.

Kanamäen veljekset olivat harmittomia kulkumiehiä. Vaikka he varmaan olivat avun tarpeessa, on arveltu, ettei kerjuu ollut heille välttämättömyys: Veljeksiä voitaneen pitää ainakin osittain jonkinlaisina ”elämäntapakkerjäläisinä”. On väitetty, että veljekset saattoivat jopa rikastua kerjäämisellään. Vuonna 1924 Suomen Kuvalehti kirjoitti veljeksistä, että he ”ovat elättäneet itseään pienellä kapistuksella, mutta nykyään he kulkevat vain visiitillä”. He ilmeisesti nauttivat kiertolaisen elämästään ja saamastaan huomiosta. liskasta ja Joonasta pidettiin ja he toivat odotettua vaihtelua talojen ja kylien talviaikaiseen elämään.

Jorma ja Paavo Kangas